

Çocuk istismarı: Sivas (Türkiye) örneği

Sezer Ayan*
Faruk Kocacık**

Özet

Çalışmanın konusu ilköğretim öğrencilerinde aile içi şiddettir. Amaç ailenin sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve iletişimsel özelliklerinin çocuğa yönelik şiddet olaylarının yaşanmasında ne derece etkili olduğunu saptayabilmektir.

Yöntem: Çalışmanın evrenini, Sivas merkez ilçede bulunan 70 ilköğretim okulunun VI, VII ve VIII. sınıf ikinci kademe öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem oluşturulurken, okullar, buldukları mahallelerin sosyo-ekonomik ve kültürel düzeylerine göre; düşük, orta ve yüksek olmak üzere üç bölgeye ayrılmış ve her bir bölgeden bu bölgeyi temsil edecek niteliklere sahip beş okul, toplam onbeş okul seçilmiştir. Bu onbeş okuldan örnekleme dâhil edilen öğrenci sayısı 655'dir. Araştırma verileri, öğrencilerin soyo-demografik özellikleri, aile yapısı, aile içi ilişkilerinin niteliği ve aile içinde çocuğa yönelik şiddetin varlığını ve şiddete potansiyel oluşturabileceği düşünülen ilişki ve faktörleri belirlemeye yönelik sorulardan oluşan anket formu ile toplanmıştır.

Bulgular: Çalışmada, anneleri tarafından şiddete uğradığı tespit edilen öğrencilerin örnekleme oranı %54, babaları tarafından şiddete uğradığı tespit edilen öğrencilerin örnekleme oranı ise %46 olarak tespit edilmiştir. Öğrencinin anne ve babası tarafından şiddete maruz kalmasına etkisi en fazla olan değişkenleri ve bu değişkenlerin etki düzeylerini saptamak amacıyla anne ve baba için ayrı ayrı gerçekleştirilen lojistik regresyon analizinden elde edilen sonuçlara göre) öğrencinin annesi tarafından şiddete maruz kalmasına istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ($p<0,05$) etkisi olan değişkenlerin sırasıyla annenin eğitim durumu, anne baba arasında şiddetin var olma durumu ve annenin çocuğa davranış biçimi olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencinin babası tarafından şiddete maruz kalmasına ilişkin gerçekleştirilen lojistik regresyon analizi sonuçlarına göre (Tablo 109) ise öğrencinin babası tarafından şiddete maruz kalmasına istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ($p<0,05$) etkisi olan değişkenlerin sırasıyla öğrencinin cinsiyeti, anne baba arasında şiddetin var olma durumu ve babanın çocuğa davranış biçimi olduğu saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Şiddet, aile içinde çocuğa yönelik şiddet.

* Yrd. Doç.Dr. Sezer Ayan, Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Sivas, sezerayan@gmail.com

** Prof. Dr. Faruk Kocacık, Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Sivas, kocacik@cumhuriyet.edu.tr

Child abuse: Sivas (Turkey) sample

Abstract

Subject of this study is family violence among primary school students. The purpose is to determine to what level socio-cultural, economical, psychological and communicative characteristics of the family affect the experience of violent acts on the child.

Method: Universe of the study consists of second phase (junior high) students of grades VI, VII, and VIII in 70 primary schools in the city center of Sivas. When creating the sample, schools were divided into three groups as low, middle and high according to the socio-economical and cultural levels of the neighborhoods they were located in, and total fifteen schools were selected, three from each area, with characteristics suitable to represent the respective areas. Number of students included in the sample from these schools is 655. Study data were collected using a questionnaire consisting of items directed at determining the socio-demographic characteristics of the students, structures of families, quality of family relationships and presence or absence family violence against the child and relations and factors that might create the potential for violence.

Findings: Proportion of children within the sample that were found treated with violence by their mothers was found as 54%, and proportion of children within the sample that were found treated with violence by their fathers was found as 46%. According to results of the regression analysis performed separately for mothers and fathers with the purpose of finding the variables with the greatest effect on being treated with violence of children by their parents and the level of effect of these variables, it was found that the variables influencing with statistically significant levels ($p<0.05$) students' experiences of violence from their mothers were educational status of the mother, presence of violence between mother and father and mode of treatment of the mother against the child, respectively.

According to the results of the logistic regression analysis performed in relation with students' experiences of violence from their fathers (Table 109), it was found that the variables influencing with statistically significant levels ($p<0.05$) students' experiences of violence from their fathers were gender of the student, presence of violence between mother and father and mode of treatment of the father against the child, respectively.

Keywords: Violence, family violence against children.

Giriş

Sosyal-kültürel yapımız şiddeti öğreten, meşrulaştıran ve insanlarımızı farkında olmadan şiddete karşı duyarsızlaştıran sosyal değerlerle doludur. Cinsiyetçi rol farklılaşmasına kaynaklık eden erkek egemen bir aile ve toplum yapılanması, buna bağlı olarak meşrulaştırılan töre ve namus cinayetleri, kan davaları, toplumsal dayanışma ve yardımlaşma anlayışının ötesine taşan ve bir gösteriye dönüşen dinsel ritüellerimiz bunlar arasında sayılabilir. Bunlara ek olarak, gelişen kitle iletişim araçlarının kendilerini cazip kılma ve seyredilme oranlarını artırma endişesi içinde şiddet olaylarını bir araç olarak kullanması ve hatta yukarıda saydığımız şiddet olaylarını bireyle toplum arasında aracılık eder bir pozisyonda sunması, şiddetin tanık olunarak öğrenilmesin de etkili bir başka gelişme olarak değerlendirilebilir.

Şiddet genel olarak, bir kişiye bir gruba veya topluma karşı yaralanmayla, ölüm ve psikolojik zararlar, gelişme geriliği ile veya çöküntü ile sonuçlanacak fiziksel güç veya tehdit uygulaması (Mian, 2004: 14) olarak tanımlanır. Genel anlamda, aşırı bir duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, sertliğini, kaba ve sert davranışı dile getiren şiddet olaylarının yaşanmasında sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve iletişimsel faktörlerin birlikte rol oynadığını ve şiddetin hayatın her alanında duygusal, sözel, fiziksel, cinsel, siyasal ve daha birçok boyutta karşımıza çıktığını görmekteyiz. Bu boyutlardan biri de ailede yaşanan, yaşanılma sıklığı oranında gizli ve örtük kalan aile içi şiddet olayları olmaktadır.

Genel olarak aile içinde bir ya da daha fazla bireyin başka bir aile üyesi tarafından duygusal, fiziksel, seksüel ve/veya ekonomik istismara maruz kalması (Home Office, 2003, Walker, 1994: 57-74, Dobash ve Dobash, 1979: 4). şeklinde tanımlanan aile içi şiddet olaylarından en fazla etkilenen iki kesim kadınlar ve çocuklardır. Bu yüzden aile içi şiddet denilince akla ilk gelen şiddet türleri kadına ve çocuğa yönelik şiddet olmaktadır.

Çocuğa yönelik şiddet fiziksel ve/veya duygusal her türlü kötü muamele, cinsel istismar, ihmal veya kar amaçlı davranış ya da, sorumluluk, güven ve güç ilişkisi içinde gelişen veya çocuğun sağlığına, sağ kalımına, gelişmesine ve saygınlığına gerçek ya da potansiyel zarar verme tehlikesi olan her türlü davranış olarak tanımlanmaktadır (Mian, 2004: 14).

Çocuğun fiziksel, cinsel ve duygusal anlamda kötü muameleye maruz kalması olgusu yeni bir olgudur ve çocuğun toplumsal yapıdaki yakın gelişmelere bağlı olarak edindiği yeni konumla ilgilidir. Bu yeni konum, Pollock'ın da (1984: 5) belirttiği gibi, çocuklara karşı yeni

tutumların geliştirilmesinin değil, erişkinlerin dünyasını kesin olarak değiştiren tarihsel gerçeklerin ürünüdür. Yapılan incelemeler, çocuk istismarı ve ihmalinin antik çağdan günümüze kadar süregelen bir olgu olduğunu, fakat bu olgunun toplumsal bir sorun olarak, çocukluğun kendine has zihinsel ve fiziksel özellikleri ile “insan hayatında ayrı bir dönem” olarak görülmesi ve kabul edilmesi (modern çocuk paradigması) şeklindeki anlayışın gelişimine kadar ele alınmadığıdır. Ayrıca, aile, sosyoloji alanında, özellikle sosyolojik nitelikteki uygulamalı çalışmalarda önemli bir araştırma alanı olarak kabul edilmesine ve bu konuda pek çok sosyolojik teori, model ya da yaklaşım geliştirilmesine rağmen, aile ile ilgili ilk çalışmaların daha çok fonksiyonalist gelenekten (Fonksiyonalist yaklaşımı temel alan aile çalışmaları için bkz., Marsden Dennis, (1976), Smelser, Meil, J., (1974), Taylor, Robert, J. ve Diğerleri, (1989) gelen sosyologlarca yapılması ve bu çalışmaların aileyi, genel olarak, üyelerinin uyum içinde, toplumsal bütünlüğe hizmet eder fonksiyonlarla hareket eden bir kurum olarak ele alması, aile içinde çocuğa yönelik şiddetin sosyolojik boyutuyla incelenmesi çalışmalarını da geciktirmiştir (Marsden, 1976: 104-109, Giddens, 2000: 598-599). Günümüzde ise, aileyi incelemeye yönelik oluşturulan sosyolojik nitelikteki düşünce yapılarına bakıldığında, genel olarak, toplumsal değerler, kültür, örgütler ve aile kurumunun, hem aile içi ilişkilerin açıklanmasında, hem de istismara yol açan nedenler arasında kabul edilen, sosyolojik nitelikteki başlıca etkenler olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle, çocuk istismar ve ihmali açıklayabilmek için, toplum felsefesi, toplumsal değer yargıları, şiddete ilişkin kültürel tutumlar, aile yapısı ve ailenin sosyo ekonomik konumu (bu çalışmada da olduğu gibi), hem aile içi şiddeti hem de ailede çocuğa yönelik şiddeti incelemeye yönelik sosyolojik nitelikteki araştırmaların temel bakış açısını oluşturmaktadır.

Bu teorik model ve yaklaşımlar da, çocuğun aile içerisinde şiddete maruz kalmasında rol oynayan sosyal-ekonomik ve kültürel başlıca faktörlere bakıldığında, anne baba için; ebeveynin cinsiyeti, yaşı, sosyo-ekonomik düzeyi, çocuklukta istismar ve ihmale maruz kalması, ailede çocuk sayısının fazla olması, ana-babanın alkol, uyuşturucu veya ilaç bağımlısı olması, cinsel kimlik ve rol farklılığı, (Aile içi şiddette ve aile içinde çocuğa yönelik şiddete kaynaklık ettiği düşünülen olumsuz kişilik özellikleri için bkz. Kocacık, Faruk (2007), Byers, Joy, (1999), Maltz, Holman (1997), Lynch, Margaret (1988), Browne, Kevin (1991), Osofsky, Joy, D. (2004), Veltkamp, Miller (1989), Gros ve Diğerleri (1996), Jutice, Blair ve Justice, Rita (1990), Soler ve Diğerleri (2000), Roberts (1987), çocuklar içinse; yaş ve cinsiyetin belirleyici risk faktörleri olarak tanımlandığı görülebilir (Mian, 2004: 14).

Yapılan araştırmalar, çocukların farklı gelişim aşamalarında farklı biçimde ve derecede şiddet eylemleri ile karşılaştığını göstermektedir. Bu gelişim aşamalarından biri olan ergenlik (adölesanlık) dönemi, çok önemli sağlık risklerini içermesi bakımından ayrıca önem taşımaktadır. Çünkü ergenlik dönemi, önlenemez yaralanmalar ve ölüme hayatın her döneminde olduğundan daha fazla maruz kalınan bir dönem olarak tanımlanmaktadır (Marino, 2005: 486). Şiddetle ilgili Batı literatürü incelendiğinde ergenlik döneminde şiddeti çeşitli faktörlerle ilişkilendiren birçok araştırmaya rastlanır. Örneğin, ABD’de toplumsal, ailesel ve kişisel faktörlerin şiddetle olan ilişkisini ulusal ergen sağlığı çalışmasının verilerinden hareketle inceleyen bir araştırmadan elde edilen veriler, sosyal ve çevresel faktörlerin ergen şiddetine ırka ve cinsiyete özgü şekilde son derece önemli etkisi olduğunu ortaya koymuştur (Marino, 2005: 486-494). İrlanda, İsrail, Portekiz, İsveç ve Amerika olmak üzere 5 ülkede adölesanlarla ilgili olarak gerçekleştirilen bir diğer çalışmanın (Khuri ve Diğerleri, 2004: 749-769) ABD’ye ilişkin verileri; bu ülkede fiziksel saldırıya maruz kalmanın 15-19 yaş arasında en sık altıncı ve 10-14 yaş arası insanlarda da yedinci sırada yer aldığı ve ergenler arasında fiziksel saldırıya maruz kalmanın ölümcül olmayan yaralanma nedeni olarak belirlendiğini göstermektedir.

Aile içinde yaşanan şiddetten çocuklar farklı biçimlerde etkilenmektedirler. Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu’nda, şiddetin olumsuz etkilerine ilişkin veriler, çocuğa yönelik şiddetin, direkt fiziksel hasardan, uzun süreli psikiyatrik bozukluğa kadar birçok etkiyi kapsadığı şeklindedir. Bu nedenle, çocuğun hayatındaki şiddet sadece sağlığına zararlı olmakla kalmaz, aynı zamanda fiziksel, bilişsel ve duygusal yönlerden gelişimini de olumsuz etkiler (Mian, 2004: 16). Bir taraftan şiddet gören annenin çocuğuna şiddet göstermesi, diğer taraftan ana-baba arasındaki şiddet sahnesine tanık olan çocuğun duygusal yıkımı şeklinde çocuklar sıklıkla yetişkin aile üyeleri arasındaki şiddetin kurbanı olurlar. Ayrıca, pek çok aile kesiminde, çocuk eğitiminin önemli bir unsuru olan ödüllendirme ve cezalandırmanın bilinçsizce kullanımı ve çocukların terbiye amacıyla dövülmeleri gibi nedenler de istismarın belirgin örnekleri olarak gösterilebilir.

Çocuk istismarının sorumluluk, güven ve güç ilişkilerinde ortaya çıktığı ve çocukların gelişim geriliği ve bağımlılıklarından dolayı bu ilişkiyel yönün çocuk istismarında anahtar rol oynadığı vurgulanmaktadır (WHO, 1994). Çocukların aile içi şiddet olaylarından en fazla etkilenen taraf olmalarının nedeni, “çaresizlik ve savunmasızlıklarından kaynaklanmakta, anne ve babalarına olan bağımlılıkları onların bu tür bir yaşam biçimini kabullenmelerine yol açmaktadır. Hazin olan da, bu çocukları mağdur edenlerin yabancı değil, aile bireyleri

olmasıdır” (Lopez ve Bornstein, 1995: 63). Kaufman ve Henrich’e (1987:186-192) göre, aile içinde şiddete tanıklık eden çocuklardan % 40’ı fiziksel istismara maruz kalmaktadır. Aile içi şiddetin çocuk istismarını arttırdığı açıkça ortadadır. Birçok çalışma, bir ailede kadın şiddete uğradığında bu ailelerin % 60 ve % 75’inde çocuklarında şiddete maruz kaldığını göstermektedir (Osofsky, 2004: 482). 1990’da yapılan bir çalışmada istismara uğrayan (Mass. Department of Social Services’te) 200 çocuğun % 30’unda aile içinde erişkin şiddetide bulunduğu bildirilmiş, bu oran daha yakında yapılan çalışmalarda % 48’e kadar çıkmıştır (Dykstra ve Alsop, 1996). Edleson’un (1998: 839-870), bu iki şiddetin bir arada bulunma sıklığı ile ilgili yayımlanmış 35 makaleyi değerlendirmesi ile ulaştığı sonuç; bu iki şiddet türünün % 30 ile % 60 oranında birlikte görüldüğü ve birinci sırada yer aldığı şeklindedir. Bunlara “dual violence” “çifte şiddet aileleri” denilmektedir. Bu iki şiddetin bir arada bulunmasının çocuğa olan etkisi önemlidir. Margolin’in (2004: 152-155) yaptığı derlemede aile içi şiddete uğrayan çocukların % 45-70’inin aynı zamanda fiziksel istismara maruz kaldığını, fiziksel istismara maruz kalanların % 40’ının aile içi şiddete uğradığını göstermektedir. McCloskey, Figueredo ve Koss (1995) dövülen ya da şiddete maruz kalan bir annenin çocuğunun da annenin partneri tarafından evde ya da dışarıda cinsel istismara maruz kalma riskinin arttığını belirtmektedir. Beklenildiği gibi ikili şiddetin olumsuz sonuçları çocuk üzerinde daha belirgindir (Akt: Osofsky, 2004: 482-483). İstismarcı tipik olarak anneye istismar uygulayandır, fakat annede çocuğa fiziksel istismar uygulayabilir Aile içinde şiddete uğrayan annelerin çocuklarıyla ilişkileri, aile içi şiddete uğramayanlara göre, daha çok fiziksel ve duygusal istismara yöneliktir.

Çocuğun aile içerisinde şiddete maruz kalma şekli ve bu süreçten etkilenme biçimleri, şiddetin tek bir faktörle açıklanamayacağına da göstergesi olmaktadır. Bu çalışmada aile içi şiddetin nedenleri sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve iletişimsel faktörden hareketle incelenirken, bu farklı etkenleri şiddeti açıklamak amacıyla kullanılan sosyolojik ve sosyo-psikolojik nitelikteki teori ve yaklaşımların bakış açılarından da yararlanılmıştır (fonksiyanalist yaklaşım, eklektik yaklaşım, değişim sosyal kontrol teorisi, çatışmacı yaklaşım ve feminist teori, şiddetin kuşaklar arası geçişi teorisi için bkz. Marsden (1976), Gelles (1983), Eshleman (1988), Sprey (1992), Marx, (1977), Engels (1992), Cooper (1988), Donovan (1992), Bidwell, Vander May (2000), Dobash ve Dobash (1979) ve Egeland (1993: 197), Smelser, Meil, J. (1964), Taylor, Robert, J. ve Diğerleri, (1989), Eshleman, Ross, (1988), Freedman ve Diğerleri (1989), Worchel, Stephen ve Diğerleri, (2000), Franzoi, Stephen L. (2001), Baron ve Byrne (2000), Kenrick ve Diğerleri (1988)) Çünkü ana-babanın

çocuğa yönelik şiddet davranışının temelinde yatan nedenler araştırıldığında, sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve iletişimsel faktörlerin birlikte hareket ettiği gözlenir. Bu faktörlerden bir veya bir kaçının, yetersizliği ya da yokluğu, çocuğun sosyalleşmesi süreci içinde ana-babanın davranış ve tutumlarını olumsuz biçimde etkileyerek, çocuğa yönelik şiddet davranışını ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Araştırmamızda aile içi çocuğa yönelik şiddete neden olduğu düşünülen psikolojik ve iletişimsel faktörler, bireyin belli davranışları ve tutumları öğrenmesinde, benimsemesinde ve böylece, öğrendiği ve benimsediği davranış ve tutumları uygulamasında önemli rol oynayan faktörler olarak, anne ve babanın çocuğa genel davranış ve çocukla ilgilenme biçimi, çocuğun engellenmesi, doğrudan tahrik edilmesi, sevgisizlik güvensizlik ve saldırganlık gösteren örneklere maruz kalması şeklinde belirlenmiştir. Sosyolojik faktörler ise çocuğun kır ya da kent kökenli olması, cinsiyeti, aile üyelerinin sayısı, anne babasının mesleği, eğitimi, gelir düzeyi ve aile içi ilişkilerin niteliği gibi faktörler olarak ele alınıp incelenmiştir.

Metot

İlköğretim öğrencileri arasında ebeveynlerin sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve iletişimsel özelliklerinin çocuğa yönelik şiddet olaylarının ortaya çıkmasında ne derece etkili olduğunu saptamayı amaçlayan bu çalışmanın kapsamını, Sivas merkez ilçedeki 70 devlet ilköğretim okulunun VI, VII ve VIII. sınıf ikinci kademe öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemin ilköğretim VI, VII ve VIII. sınıflar arasından seçilmesinin nedeni ortalama 11-16 yaş diliminde yer alan çocukların ergenlik döneminde olması ve bu dönemin, ergende ailesine ve çevresine karşı uyumsuz davranışların yine en fazla ortaya çıktığı aşama olarak kabul edilmesidir.

Okullar, buldukları mahallelerin sosyo-ekonomik ve kültürel düzeylerine göre üç bölgeye ayrılmış ve her bir bölgeden bu bölgeleri temsil edecek niteliklere sahip beşer okul (toplam onbeş okul) seçilmiştir. Bu seçimdeki gaye araştırmanın amacına paralel, il genelinde örnekleme giren öğrencilerin sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından homojen dağılımını sağlamaktır.

Merkezde yer alan devlet ilköğretim okullarında toplam 42.678 (kız ve erkek) öğrenci yer almaktadır. Evreni temsil eden öğrenciler, tüm devlet ilköğretim okullarının ikinci kademesinde yer alan toplam 16.371 kız ve erkek öğrencidir. Örneklem sayısı, oranlı tabakalı örnekleme yoluyla minimum 390 olarak hesaplanmış, ancak araştırmanın geçerliliği ve

güvenirliliği göz önünde tutularak örneklem sayısı 655 (%4) olarak kabul edilmiştir. Örnekleme giren öğrencilerin 315'i kız ve 340'ı ise erkek'tir.

Verilerin elde edilmesinde, anne ve baba için ayrı ayrı düzenlenmiş toplam 53 sorudan oluşan bir anket soru formu kullanılmıştır. Uygulama İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınarak, Mart-Nisan, Mayıs 2006 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Analizler %95 güvenilirlik düzeyinde gerçekleştirilmiş olup analizler için SPSS 13,0 paket programı kullanılmış ve veriler lojistik regresyon analizi yapılarak değerlendirilmiştir.

Temel Hipotez: Anne-babanın çocuğa yönelik şiddet davranışının temelinde sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve iletişimsel faktörler yer almaktadır. Bu faktörlerden bir veya bir kaçının, olumsuz olarak varlığı, yetersizliği ya da yokluğu, çocuğun sosyalleşmesi süreci içinde ana-babanın davranış ve tutumlarını olumsuz biçimde etkileyerek, çocuğa yönelik şiddet davranışını ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmamızın bağımlı (sonuç) değişkeni, ailede çocuğa yönelik şiddettir.

Bağımsız değişkenler (sebepler) ise; anne babayla ilgili olanlar ve çocukla ilgili olanlar şeklinde, iki kısımda aşağıda gösterilmiştir.

A- Ebeveynlerle ilgili bağımsız değişkenler: Ailede yaşayanların sayısı, anne babanın; eğitim düzeyi, anne babanın mesleği, anne babanın gelir düzeyi, anne babanın oturduğu çevre ve ebeveynlerin bir birlerine karşı tutum ve davranışlarıdır.

B- Çocukla ilgili olanlar: Çocuğun engellenmesi, tahrik edilmesi, sevgisizlik ve güvensizlik duyguları yaşamasıdır.

Şiddetin aile içinde çocuğa yönelik boyutu; fiziksel, duygusal, cinsel ve ihmal boyutlarında gözlenmektedir. Ancak bu araştırmada, aile içinde çocuğa yönelik şiddet olgusu, fiziksel, duygusal şiddet ve ihmal boyutlarında incelenmiş, cinsel boyutu, ön anket çalışmasında bu konuda sağlıklı bilgilere ulaşamadığından kapsamın dışında tutulmuştur.

Bulgular

Örnekleme oluşturan öğrencilerin sosyo-demografik profillerini belirlemek amacıyla düzenlenen yüzde dağılımlarına göre: öğrencilerin yarıdan fazlası kız ve yarıya yakını da erkektir. Bunların %91'i 12-14 yaş arasında, kent kökenli (%85) ve anne babanın birlikte olduğu çekirdek (%75) ailelerde yaşamaktadır. Annelerinin %43'ü ilkokul, babaların %50'si ise lise ya da yüksekokul-üniversite mezunudur. Annelerin %89'u ev hanımı, babaların %56'sı işçi ya da memurdur. Ailelerinin %51'i Türkiye ortalamalarına göre yoksulluk

sınırının altında aylık gelire sahiptir. Herkesi ilgilendiren bir konuda ailelerin %67'si hep birlikte karar almaktadır. Anne ve babaların %51'i birbirleri ile kavga etmektedir. Kavgalar %23 oranında çocuklarla ilgili konularda ve para yüzünden (%13) yaşanmaktadır. Anneyle kavga esnasında babaların %71'i eşlerine bağırma, %17'si ise eşine karşı tokatlama, tekmeleme, yumruklama, saçını çekme ya da evdeki eşyalara zarar verme şeklinde davranışlar göstermektedir. Babalar genellikle (%18) eşiyile kavga ederken çocuklarına da bağırma, onların yanlarında olmasına aldırmamakta ve bir kısmı çocuklarını da dövmetedir. Annelerin %57'si ve babaların %57'si çocuklarına karşı sevecen davranmakta ve çocuklarıyla ilgilenmektedir. Anneler genellikle (%36) çocuğun beslenme, giyinme gibi temel ihtiyaçları ile babaların çoğunluğu (%82) ise çocukların okul ve çevre ile münasebetleriyle ilgilenmektedir. Çocuklar evde annelerine göre daha çok babalarından (%40) korkmakta, çoğunluğu (%56) sorunlarını anne ve babalarıyla konuşabilmektedir. Öğrenciler, %64'ünün söz dinlememe, kardeşi ile kavga etme ve ders çalışmama gibi nedenlerle annesinden, %80'inin de babanın sözünü dinlememe, kardeşi ile kavga etme, ders çalışmama ve annesinin sözünü dinlememe gibi nedenlerle babasından çeşitli biçimlerde, hafta en az bir kez dayak yediği görülmektedir. Kız ve erkek öğrenciler babalarına (%46) göre daha çok annelerinden (%54), erkek öğrenciler ise kız öğrencilere göre daha çok babaları tarafından şiddete maruz kalmaktadır. Çocukların %41'i okulda öğretmenlerinden de dayak yemekte ve öğrencilerin %62'si okuldaki şiddeti; öğrenciler ders dinlemediği ya da öğretmenin hoşuna gitmeyen davranışlar da bulunduğu için onaylamaktadırlar. Ailelerin %30'unun okuldaki şiddeti, öğretmenin vurduğu yerde gül biter düşüncesiyle haklılaştırdığı görülmektedir.

Lojistik regresyon analizi, öğrencilerin anne ve babaları tarafından şiddete maruz kalmalarında etkili olduğu tespit edilen değişkenlerin etki düzeylerini saptamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Lojistik regresyon analizi bağımlı değişken dikotom (iki seçenekli) olduğunda kullanılan parametrik olmayan istatistik yöntemlerden biridir (Hair, 1998: 276). Analizde bağımlı değişken şiddete maruz kalma ya da maruz kalmama durumu (şiddete maruz kalmayan=0; şiddete maruz kalan=1 olarak kodlanmıştır) olup bağımsız değişkenler ise yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, doğum yeri, hanedeki kişi sayısı, ebeveynin eğitim düzeyi, ebeveynin mesleği, aile içinde karar alma biçimi, anne baba arasında şiddetin var olma durumu, ebeveynin çocuğa davranış biçimi, ebeveynin çocukla ilgilenme durumu, ebeveynin çocuğun arkadaşlarını tanıma durumu ve çocuğun sorunlarını ebeveyniyle paylaşabilme durumundan oluşmaktadır. Regresyon analizinde, bağımsız değişkenler arasından bağımlı

değişkene en çok etki edenleri seçerek regresyon modelini oluşturan adım adım regresyon analizi tercih edilmiştir.

Tablo 1: Anne Tarafından Şiddete Maruz Kalma Lojistik Regresyon Analizi

	<i>B</i>	<i>St.Hata</i>	<i>Wald İstatistiği</i>	<i>p değeri</i>	<i>Odds Oranı</i>		
Annenin Eğitim Durumu			12,19	0,03		*	
(Ref: Üniversit/ Yüksekoku)	Okur yazar değil	1,58	0,66	5,71	0,01	4,86	*
	Sadece okur yazar	1,99	0,80	6,18	0,01	7,35	*
	İlkokul	0,66	0,43	2,30	0,12	1,94	
	Ortaokul	1,23	0,48	6,52	0,01	3,43	*
	Lise	0,74	0,46	2,57	0,10	2,11	
Anne Baba Arasında Şiddet (Ref: Hayır)		1,11	0,24	20,91	0,00	3,03	**
Annenin Çocuğa Davranış Biçimi			6,67	0,03			*
(Ref: Olumsuz)	Olumlu	20,35	17435,0	0,00	0,99	0,00	
	Hem olumlu hem olumsuz	-19,62	17435,0	0,00	0,99	0,00	
Sabit		18,83	17435,0	0,00	0,99	150623205,5	

Model $\chi^2=58,77$, $p=0,00<0,01$; Nagelkerke $R^2=0,13$

* $p<0,05$ ** $p<0,01$

Öğrencinin annesi tarafından şiddete maruz kalmasına ilişkin gerçekleştirilen lojistik regresyon analizi sonuçlarına göre (Tablo 1) öğrencinin annesi tarafından şiddete maruz kalmasına istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ($p<0,05$) etkisi olan değişkenlerin sırasıyla annenin eğitim durumu, anne baba arasında şiddetin var olma durumu ve annenin çocuğa davranış biçimi olduğu ortaya çıkmıştır. Elde edilen lojistik regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı olup (Model $\chi^2=58,77$, $p=0,00<0,01$); bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni (anne tarafından şiddete maruz kalma) açıklama düzeyi %13 olarak belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre öğrencinin annesi tarafından şiddet görme olasılığı -annesi üniversite/yüksekokul mezunu olanlara göre- annesi okuryazar olmayanlarda 4,86 kat; annesi sadece okuryazar olanlarda 7,35 kat; annesi ortaokul mezunu olanlarda ise 3,43 kat artmaktadır. Öte yandan öğrencinin anne babası arasında şiddetin var olması öğrencinin annesi tarafından şiddet görme olasılığını 3,03 kat artırmaktadır. Analiz sonuçlarına göre annenin çocuğuna karşı davranış biçimi değişkeninin öğrencinin annesi tarafından şiddete maruz kalması ile anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu saptanmasına karşın değişkenin kategorileri bazında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Tablo 2: Baba Tarafından Şiddete Maruz Kalma Lojistik Regresyon Analizi

	<i>B</i>	<i>St.Hata</i>	<i>Wald İstatistiği</i>	<i>P değeri</i>	<i>Odds Oranı</i>	
Cinsiyet (Ref: Erkek)	-0,80	0,25	10,36	0,00	0,44	**
Anne Baba Arasında Şiddet (Ref: Hayır)	1,33	0,25	27,62	0,00	3,79	**
Babanın Çocuğa Davranış Biçimi			9,22	0,01		*
Ref: Olumlu	-1,68	0,84	3,92	0,04	0,18	*
Olumsuz) Hem olumlu hem olumsuz	-0,98	0,87	1,27	0,26	0,37	
Sabit	0,91	0,84	1,17	0,27	2,49	

Model $\chi^2=53,46$, $p=0,00<0,01$; Nagelkerke $R^2=0,13$

* $p<0,05$ ** $p<0,01$

Öğrencinin babası tarafından şiddete maruz kalmasına ilişkin gerçekleştirilen lojistik regresyon analizi sonuçlarına göre (Tablo 2) öğrencinin babası tarafından şiddete maruz kalmasına istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ($p<0,05$) etkisi olan değişkenlerin sırasıyla öğrencinin cinsiyeti, anne baba arasında şiddetin var olma durumu ve babanın çocuğa davranış biçimi olduğu ortaya çıkmıştır. Elde edilen lojistik regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı olup (Model $\chi^2=53,46$, $p=0,00<0,01$); bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni (baba tarafından şiddete maruz kalma) açıklama düzeyi %13 olarak belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre öğrencinin anne babası arasında şiddetin var olması öğrencinin babası tarafından şiddet görme olasılığını 3,79 kat artırmaktadır. Öte yandan öğrencinin cinsiyetinin kız olması babası tarafından şiddet görme olasılığını %56 oranında azaltmakta; babanın çocuğuna karşı davranış biçiminin olumlu olmasının ise -olumsuz olmasına göre öğrencinin babası tarafından şiddet görme olasılığını %82 oranında azaltmaktadır.

Tartışma

Lojistik regresyon analizi öğrencilerin anne ve babaları tarafından şiddete maruz kalmalarında etkisi en fazla olan değişkenleri saptamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucu çocuğun şiddete uğramasında en fazla etkiye sahip olduğu tespit edilen değişkenler, aynı zamanda istismarcı anne babaların ve istismar edilen çocukların özellikleri hakkında da bize bilgi vermektedir.

Çocukların (öğrencilerin) hem anne hem de babaları tarafından şiddete maruz kalmasında, etkisi en fazla olan ortak değişken, anne baba arasında şiddete dayalı bir iletişimin olmasıdır. Yapılan araştırmalar da “çocuklar için zararlı olabilecek ilişki sorunları

olan ana-babaların” (Gynna, 1999: 343) çocuklarını daha fazla istismar ettiklerini göstermektedir. Birçok çalışma, bir ailede kadın şiddete uğradığında bu ailelerin % 60 ve % 75’inde çocuklarında şiddete maruz kaldığını göstermektedir (Osofsky, 2004: 482).

Yapılan bir başka çalışma da (Margolin, 2004:152-155), aile içi şiddete uğrayan çocukların % 45-70’inin aynı zamanda fiziksel istismara maruz kaldığını, fiziksel istismara maruz kalanların % 40’ının da aile içi şiddete uğradığını göstermektedir.

Bu araştırmada çocukların hem anne hem de babaları tarafından daha fazla istismara maruz kalmasında etkili olduğu tespit edilen ortak faktörlerden bir diğeri de, anne babanın çocuğa yönelik olumsuz tutum ve davranışlarıdır. Dünya Sağlık Örgütü’nün (1994), “Şiddet ve Sağlık Konulu Dünya Raporu”nda, ana babanın sert disiplin uygulaması, çocukların denetimsiz bırakılması gibi ana-babaların çocuğa uygun olmayan davranış ve tutumları şiddete sebep olan etkenlerin başında sayılmaktadır.

Araştırmamızda öğrencilerin anneleri tarafından şiddete maruz kalmalarında en fazla etkiye sahip olduğu tespit edilen değişkenlerden bir diğeri annenin eğitim düzeyidir. Çocukların aile içinde şiddete uğramaları ile ilgili araştırmalardan elde edilen veriler, bu süreçte, çocuğun annesinin eğitim düzeyinin annesi tarafından şiddete maruz kalmasında etkili bir faktör olduğunu ortaya koymakta ve bu araştırmadan elde edilen verilerle uyum göstermektedir. Aile içi şiddete yoksul ve düşük eğitilmiş ailelerde daha çok rastlanmaktadır (Bilir ve Diğerleri, 1999: 15). Başka bir deyişle, düşük sosyo-ekonomik sınıftan ebeveynlerin çocuklarını cezalandırmada daha sıklıkla fiziksel yöntemlere başvurdukları belirtilmektedir.

Lojistik regresyon analizi sonucu, çocuğun babası tarafından şiddete maruz kalmasında en fazla etkiye sahip olduğu belirlenen değişkenlerden biri ise çocuğun cinsiyetidir. Gözlenen bu araştırmada, erkek çocukların kız çocuklarına göre babalarından daha fazla dayak yediğidir. Aynı analizde annelerin kız (%53) ve erkek (%54) çocuklarını birbirine yakın oranlarda istismar ettiği gözlenmektedir. Çocukların aile içinde şiddete uğramaları ile ilgili araştırmalardan elde edilen veriler, bu süreçte, çocuğun cinsiyetinin de etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle, çocuğun cinsiyeti aile içinde, hem şiddete uğrama oranını ve hem de uğrayacağı şiddetin türünü belirleyen bir risk faktörü olarak karşımıza çıkarken, araştırmamızdan elde edilen sonuçlarla da uyumaktadır. Her iki cinsiyetten çocukların eşit olarak risk altında olduğunu düşünenlerin yanında genelde çalışmalar fiziksel istismar açısından kızlarla erkek çocuklar arasında farklılık olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum kişisel ve kültürel nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu’ndan (1994) elde edilen veriler, dövme ve fiziksel istismara erkek

çocuklarda, cinsel istismara sıklıkla kız çocuklarında ve yeni doğan cinayetlerine de yine daha çok kız çocuklarında rastlandığını ortaya koymaktadır.

Türkiye'deki gözlem ve araştırmalar, özellikle geleneksel aile düzeninin de fiziksel cezaya başvurulduğunu, ancak kız ve erkek çocukların aynı oranda istismara uğramadığını göstermektedir.

Örneğin, Zeytinoğlu (1991: 147-162) tarafından yapılan bir araştırmadan elde edilen veriler, Türkiye'de erkek çocukların daha fazla istismar edildiğini göstermekte ve bu durum kız ve erkek çocukların farklı değerler bağlamında toplumsallaşmasıyla açıklanmaya çalışılmaktadır.

Sonuç

Lojistik regresyon analizinden elde edilen veriler, birbirine şiddet uygulayan, çocuğuna karşı olumsuz tutum ve davranışlar gösteren anne babalar ile eğitim düzeyi düşük annelerin çocuklarına daha fazla şiddet uyguladığını, ayrıca aile içinde erkek öğrencilerin babaları tarafından daha fazla şiddete maruz kaldığını göstermektedir. Bu sonuçlar, temel hipotezimizi doğrularken, aynı zamanda, çevre ve birey arasındaki etkileşime odaklanan sosyal psikolojik teorilerle ve doğrudan çevresel ve sosyo-kültürel faktörlere yönelen sosyolojik teorilerle de örtüşmektedir. Bu teorilerde aile içinde çocuğa yönelik şiddeti açıklamak üzere geliştirilmiş anahtar değişkenler stress, depresyon, toplumsallaşma deneyimleri, toplumsal statü, değer, normlar vb. olarak sıralanır.

Kaynakça

BİLİR, Ş.,ARI, Dönmez, N., B., GÜNEYSU, S., 1999 “4-12 Yaşları Arasında 16.000 Çocukta Örselenme Durumları İle İlgili Bir İnceleme”, Çocuk İstismarı ve İhmali, (Der: Esin KONANÇ, İpek GÜRKAYNAK, Ayten EGEMEN), İlo, Ankara, 45-54.

BARON, Robert A ve BYRNE, Donn, “Agression”, Social Psychology, USA: Allyn and Bacon, 11: 438-476.

BIDWELL, Lee, D., Millar,VANDER Mey, BRENJA, J. “Family Violence”, Sociology of the Family, Inceptigating Family Issues, Jeff Lasser (Ed.), Allyn and Bacon.

BROWNE, Kevin, “Aile İçinde Çocuk İstismarının Anlaşılması ve Sağaltımı”, Çocuk İstismarı ve İhmali, Ankara: İlo, 317-330.

BYERS, Joy, “Çocuk İstismarını Önleme: Önleyici Programlar ve Halk Eğitimi”, Çocuk İstismarı ve İhmali, İlo, Ankara, 279-286.

COOPER, David, Ailenin Ölümü, (Çev. G. Özkan), İstanbul: Kıyı Yayınları.

DOBASH, R.E. DOBASH, R., Violence Against Wives A case against the patriarchy, Newyork: Pree Pres.

DONOVAN, Josephine, 1992Feminist Teori, (Çev. Aksu Bora ve Diğerleri), İstanbul: İletişim Yayınları.

DYKSTRA, C.H., ALSOP, R.J., 1996 Domestic Violence and Child Abuse (Monograph), Englewood, CO:American Humane Association, Akt: OSOFSKY, Joy, 2004, "Community Outreach for children, Exposed to Violence", *Infant Mental Health Journal*, 25 (5): 478-487.

EDLESON, JL., 1999 Children's Witnessing of Adult Domestic Violence, *J Interpers Violence*, 14: 839-870.

EGELAND, B., 1993 "A History of Abuse is A Major Risk Factor For Abusing the Next Generation" In *Current Controversies Family Violence*, Ed. Gelles, R. J. and LOSEKE, Newbury Park, CA: Sage, 197-208.

ENGELS, F., 1992"Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni", Kadın Sorunu Üzerine, Marx, Engels, Lenin, Stalin, Komintern, ve Clara Zetkin, (Çev.İ. Yarkın), İstanbul: İnter Yayınları, 13-29.

ESHLEMAN, Ross, *The Family, An Introduction*, Boston: Ally and Bacon.

FRANZOI, Stephen L., *Social Psychology*, USA: Brown ve Benchmark Publisher

FREEDMAN, Jonathan L., SEARS, David, O., CARLSMITH, Merrill, J., *Sosyal Psikoloji*, (Çev: A. Dönmez), İstanbul: Ara Yayıncılık.

GEEN, R., 2001 *Agression and Antisocial Behavior*, In D. T. Gilbert, S. T. Fiske and G. Lindzey (Ed.), *Handbook of social psychology*, Oxford University Pres and McGraw-Hill.

GELLES, R.J., 1983 "An Exchange/Social Control Teory" In *The Dark Side of Famillies:Current Family Violence Research*, Ed. D. Finkelhor, R. J. Gelles, G. T., Hottaling, and M. A. Straus , Beverly Hills, CA: Sage. 151-165.

GIDDENS, Anthony, *Sosyoloji*, (Yayına Haz: Hüseyin ÖZEL, Cemal GÜZEL), Ankara: Ayrac Yayınevi

GYNA, Christina, "İsveç'te Çocuk İstismarı ve İhmali", *Çocuk İstismarı ve İhmali*, (Der: Esin KONANÇ, İpek GÜRKAYNAK, Ayten EGEMEN), Ankara: Ofset Tipo Matbaacılık, 341-350.

GROS, R., LANDFRIED, B., HERMAN, S., 1996"Height and Weight as a Reflection of Nutritional Situation of School-aged" *Children Working and Living in the Streets of Jakarta*, *Soc. Sci.Med.* 43: 453-458.

Ayan, S., Kocacık, F. (2009). Çocuk istismarı: Sivas (Türkiye) örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 6:1. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

HAIR J.F., ANDERSON, R.L.TATHAM ve W.C.BLACK, 1998, *Multivariate Data analysis*, 5th Edition, Prentice Hall, New Jersey.

HOME OFFICE 2003, London: HMSO. Retrieved November, 4, 2003 from <http://www.crimereduction.gov.uk/dv03f.htm/1>

JUTICE, Blair, JUSTICE, Rita, *The Abusing Family*, New York: Plenum Pres.

KAUFMAN, J. ve ZIGLER, E., 1987 “Do Abused Children Become Abusive Parents?”, *American Journal of Orthopsychiatry*, 57: 186-192.

KENRICK, Douglas T., BREUNER, “Agression”, *Social Psychology Unraveling the Mystery*, USA: Allyn and Bacon, 10: 350-389.

KOCACIK, Faruk, KUTLAR, Aziz, ERSELCEN, Feray, ERSELCAN, 2007 “Domestic Violence” *The Social Science Journal*, 44(2007): 698-720.

KURRY, Helmut, OBERGFELL, Joakhim, WOEESSNER, Fuchs, Gunda, “The Extent of Family Violence in Europe”, *Violence Against Women*, A Comprasion of National Surveys, 10: 749-769.

LOPEZ, Bronstein, 1995 *Victimologie Clinique*, Paris.

LYNCH, Margaret, “Çocuk İstismarının ve İhmalinin Önlenmesi”, *Çocuk İstismarı ve İhmalı*, , 291-294.

MALTZ, W, HOLMAN, B, *Sen Suçlu Değilsin?*, (Çev. M. Aykırı), İstanbul: Kuraldışı Yayınevi.

MIAN, Marcellina,, 2004, “World report on violence and health: What it means for children and peditricians”, *The Journal of Pediatrics*, 145: 14-19.

MARGOLIN, Gayla, GORDIS, Elana, B., 2004 “Children’s Exposure to Violence in the Family and Community”, *University of Southern California*, Los Angles: Department of Psychology, 13: 152-155.

MARINO, A. Bruce, 2005“*Inequality and Adolescent Violence: An Exploration of Community,Family, and Individual Factors*”, *Journal of the National Medical Association*, April, 96: 486-495.

MARSDEN, Dennis, “*Sociological Perspectives on Family Violence*”, *Violence and the Family*, J. P. Martin, Jhon Wiley and Sons (Ed), New York.

MARX, Karl, *Selected Writings*, David McLellan (Ed.), Oxford University Pres.

OSOFSKY, Joy, D., 2004, “*Community outreach for children exposed to violence*”, *Infant Mental Health Journal*, 5: 478-487

POLLOCK, Linda, 1984“Forgotten Children”, Parent-Child Relation from 1500-900, Cambridge University Pres.

SMELSER, Neil, 1964“Toward a Theory of Modernization”, Social Change, Source, Patterns and Consequences, Basic Book, Eva Etzioni, Amitia Etzioni (Ed.) New York: Inc., Publisher.

SOLER, Hosanna, VINAYAK, Preeti, QUADAGNO, David, 2000 “Biocal Aspects of Domestic Violence”, Florida State University, USA: Psychoneuroendocrinolog, 25 (7): 721-739.

SOREL, George, Şiddet Üzerine Düşünceler, (Çev. Anahid Hazaryan), Ankara: Epos Yayınları.

SPREY, Jetse, “The Family as a System in Conflict”, Journal of Marriage and the Family, 50: 875-890.

TAYLOR, Robert, CHATTERS, Linda, M., TUCKER, Belinda, “Parents, Children, Siblings. In-Law, and Non Kin as Source of Emergency Assistance to Black Americans” Family Relations, 37: 298-304.

WALKER, E. A, 1994 Sexual Victimization and Physical Symptoms in Woman”, The Western Journal of Medicine, 160: 57-74.

WHO, “Violence and Health”, Proceedings of a WHO Global Symposium, WHO / WKC / SYM / 00.

WORCHEL, Stephen ve Diğerleri, 2000 “Agression: Harming Others”, Social Psychology, Wadsworth Thomson Learning, USA, 10: 303-333.

VELTKAMP, Lane, J., ve MILLER, Thomas, W., Clinical Handbook of Child Abuse and Neglect, USA.

VON Der Mehden, Fred, R.,1971 Comparative Political Violence, Englewood Cliffs, N. J., Prentice-Hall, 7-17.

ZEYTİNOĞLU, Sezen, 1991“Sağlık, Sosyal Hizmet, Hukuk ve Eğitim Alanlarında ÇalışanlarınTürkiye’de Çocuk İstismarı Ve İhmali Sorunu İle İlgili Görüşleri”,Çocuk İstismarı ve İhmali, Ankara: İlo, 147-162.